

«ایران» از رویکرد سیاست خارجی دولت برای انجام مأموریت مهم خود گزارش می‌دهد

احیای دیپلماسی اقتصادی برای تقویت پول ملی

بنای دیپلماسی کشور در سال‌های گذشته تنها بر پایه خشت «سیاست» بی‌ریزی و حاصلش فضایی شده بود که چرخ‌دنده‌های کشور در حوزه سیاست خارجی با تکیه بر قهر و لجنند اقلیتی از کشورهای منظومه غرب به حرکت درمی‌آمد، اما دولت سیزدهم پس از آغاز به کار کوشید معماری این دیوار کج را برهم بزند و دیپلماسی اقتصادی را وارد ادبیات رایج دستگاه تصمیم‌گیری کند تا به این ترتیب دورنمای فکری و حرکتی کشور را در سال‌های آینده زیر سایه تحقق اهداف اقتصادی، بویژه در روند مقابله با تحریم‌های ظالمانه آمریکا روشن سازد. بر

همین اساس بود که در دو سال اخیر دستگاه اجرایی کشور از ضرورت پوست‌اندازی دیپلماسی اقتصادی با استمداد و تقویت نهاد‌های اقتصادی دیپلماتیک سخن گفتند که شاهد مثال آن تحولاتی است که در عرصه‌های متعدد، از تلاش برای تقویت پول ملی و دلارزدایی گرفته تا فعال کردن ظرفیت‌های اقتصادی نهفته در کشورهای دور و نزدیک پدیدار شده است؛ امری که در ادامه می‌تواند به تقویت نرخ برابری ریال ایران در برابر ارزهای عمده جهان و افزایش ثبات اقتصادی و آرامش سیاسی بیشتر بینجامد.

فرصت‌سازی در سرزمین‌های دور و نزدیک

از نگاه دولت سیزدهم تقویت و توسعه پیوندهای اقتصادی کشورهای منطقه خاورمیانه و آسیا به همان اندازه اهمیت داشت که همکاری با کشورهای بزرگ حوزه غرب و اروپا. با چنین نگاهی بود که طراحی و پیگیری سازگار همکاری اقتصادی با قریب به اکثریت کشورها در ۵ قاره جهان به اولویت شماره یک کشور تبدیل شد و دولت سید ابراهیم رئیسی کوشید با درصدهای برنامه‌های اقتصادی و شناسایی بازارهای جدید و حضور تأثیرگذار در نواحی مختلف منطقه و جهان در فهرست اولویت‌های خود، گامی جدی برای جامعه عمل پوشاندن به وعده گسترش همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای بردارد.

این راهی اثرگذار برای افزایش رشد اقتصادی و مقاوم کردن اقتصاد کشور در مواجهه با تحریم‌های اقتصادی آمریکا بود که رئیسی با درک ضرورت اجتناب

ناپذیر ارتباط اقتصادی سازنده و اثربخش با جهان، این وجهه از دیپلماسی را مورد توجه ویژه خود قرار داد و تأکید کرد که دولت سیزدهم زندگی مردم را به برجام گره نخواهد زد و از ظرفیت‌های همه جانبه کشور برای این مهم کمک خواهد گرفت.

گره‌گشایی از روابط با کشورهای عربی

رسیدن به اهداف مورد اشاره بدون ورود به فصل گره‌گشایی از موضوعات بحرانی در سیاست خارجی در منطقه ممکن نبود. در همین رابطه از سرگیری رابطه تهران و ریاض که اوایل سال جاری رقم خورد، نقطه عزیمتی برای دولت جهت ورود به فصل جدید همکاری با بازیگران عربی رقم زد؛ امری که نخستین و اصلی‌ترین پیامد آن در روند تحقق منافع اقتصادی زیر سایه این همکاری‌های منطقه‌ای پدیدار شد. این در حالی بود که پیشتر مناسبات

اقتصادی تهران و ریاض در پی قطع روابط دیپلماتیک متوقف شده بود و آمار مبادلات تجاری بسختی به ۴۰ هزار دلار می‌رسید اما با آغاز مجدد رابطه، در ماه‌های اخیر میزان صادرات ایران به این کشور به ۱۵ میلیون دلار رسیده که نسبت به آمار سال‌های گذشته جهش قابل توجهی داشته است. همچنین امارات نیز در رویکرد جدید خود در قبال ایران درصدد برآمده حجم روابط تجاری با ایران را به ۲۰ میلیارد دلار در سال ارتقا دهد و افزودن به حجم ۳۰ میلیارد دلار را هم هدفگذاری کرده است. وقوع این تحولات در حالی است که انتظار می‌رود آغاز فصل جدید رابطه سیاسی و اقتصادی تهران با ریاض بر سمت و سوی جهت‌گیری دیگر کشورهای عربی بویژه کشورهای حاشیه خلیج فارس نیز نسبت به جمهوری اسلامی در پیروی از رویکرد دیپلماتیک و اقتصادی عربستان تأثیر قابل ملاحظه‌ای به دنبال داشته باشد.

افزایش حجم تجارت با اقتصادهای نوظهور آسیایی

به موازات تحولاتی که در روند مناسبات ایران در خاورمیانه شکل می‌گیرد، ایران رویکرد مشابهی را نسبت به همسایگان، شرکا و کشورهای دیگر در عرصه آسیا نیز دنبال کرد. دستیابی به توافقنامه متعدد اقتصادی با پکن ذیل توافقنامه جامع ۲۵ ساله، تلاش برای امضای توافق مشابه با مسکو، فعال کردن ظرفیت‌های اقتصادی در نهاد‌های همکاری منطقه‌ای «شانگهای» و نزدیک شدن ایران و اتحادیه اوراسیا به امضای توافقنامه نهایی و جامع ایجاد منطقه آزاد از جمله اقدامات اجرایی دولت در ۲ سال گذشته بوده است. این در حالی است که پیوستن ایران به بلوک اقتصادی اوراسیا می‌تواند حجم تجارت کشور را با اعضای این قطب اقتصادی نوظهور در یک دوره ۵ ساله به ۱۰ تا ۱۵ میلیارد دلار در سال برساند و تجارت خارجی را به مسیر جدیدی هدایت کند که علاوه بر کاهش وابستگی به بازارهای

فصل تازه‌ای در رویکرد سیاست خارجی متأثر از پیگیری اهداف اقتصادی و با تمرکز بر تنش‌زدایی آغاز شده که از وسعت مبارزه طلبی‌ها کاسته و تمایل به ایجاد پیوندهای تنگاتنگ را در همه نقاط جهان تقویت کرده است

سنتی از آسیب‌پذیری این بخش مهم اقتصاد کشور، از تحریم‌های آمریکا در بلندمدت به میزان قابل توجهی بگذرد.

امریکای لاتین؛ فراتر از ائتلاف راهبردی

روابط ایران با کشورهای امریکای لاتین پس از آغاز به کار دولت سیزدهم در سطحی از ائتلاف راهبردی و در هم تنیدگی قرار گرفته که چشم‌انداز روشنی را برای شکل‌گیری یک رابطه جامع و فراتر از ابعاد امنیتی و سیاسی به تصور می‌کشد. رئیس‌جمهور در سفری که خرداد ماه گذشته به تعدادی از کشورهای آمریکای لاتین از جمله ونزوئلا داشت، علاوه بر پیگیری هدفمند و قابل‌اجرای اهداف سیاسی، تلاش کرد زمینه مرادوات جدی اقتصادی در کشورهای حوزه امریکای لاتین را مهیا کند و سمت و سوی دیپلماسی خود را به سمت بهره‌برداری حداکثری اقتصادی از طریق افزایش همکاری‌های تجاری با کشورهای امریکای لاتین سوق دهد. این چنین است

اغلب کشورهای آفریقایی از منابع اولیه و نیروی جوان که می‌توانست روند طراحی پروژه‌های زیرساختی و سرمایه‌گذاری‌های گسترده را ممکن کند، از منظر دولت مغفول مانده و مبنایی برای فعال کردن دیپلماسی اقتصادی در کشورهای

همه اینها نشان می‌دهد که فصل تازه‌ای در رویکرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی متأثر از پیگیری اهداف اقتصادی و با تمرکز بر تنش‌زدایی آغاز شده که از وسعت مبارزه طلبی‌ها کاسته و تمایل به ایجاد پیوندهای تنگاتنگ را در همه نقاط جهان تقویت کرده است. بی‌تردید ادامه این سیاست و قراردادن منافع اقتصادی در صدر اولویت‌بندی‌های حیاتی می‌تواند کشور را به عصر تازه‌ای رهنمون کند و تحقق بسیاری از خواست‌ها را ذیل منافع ملی ممکن سازد.

دلارزدایی در برابر سلاح‌سازی از دلار

سوم خرداد سال جاری بود که رئیس‌جمهور معاون محمد جمه‌پور از عزم راسخ دولت سیزدهم برای ایجاد فصل جدیدی از روابط اقتصادی و مالی و تجاری خبر داد و درباره دلارزدایی به عنوان پاسخ اجتناب‌ناپذیر کشورها به پروژه سلاح‌سازی از دلار سخن گفت، اما این خواسته فقط منحصر به ایران نبود؛ چه آنکه شمار زیادی از سران کشورهای عضو گروه «بریکس» نیز پیش‌تر درباره این مهم سخن گفته و از «شی جین‌پینگ»، رئیس‌جمهور چین گرفته تا «لولا دا سیلوا»، رئیس‌جمهور برزیل از تلاش‌شان برای جایگزین کردن پول ملی خود در مبادلات بین‌المللی خبر داده بودند. ایران هم در کنار این کشورها کوشیده با تدابیر جدید اقتصادی جدید همچون فعال کردن نقش خود در قالب اتحادیه پایاپای آسیا و روی آوردن به سمت پیمان‌های پولی دو جانبه با شرکایش، سلاح تحریمی غرب را بی‌اثر سازد.

استفاده از پیمان‌های پولی یکی از ابزارهای مورد استفاده در توسعه استفاده از ارزهای ملی کشورها در تجارت دوجانبه است. این در حالی است که اتحادیه پایاپای آسیا با بهره‌مندی از سازوکار پایاپای‌سازی که باعث کاهش نیاز و وابستگی به ارزهای همچون دلار و یورو می‌شود، قریب ۵ دهه پیش فعالیت خود را با هدف تسهیل روابط تجاری میان کشورهای عضو و توسعه همکاری‌های پولی آغاز و تلاش کرد بر کارایی و اثربخشی این سازوکار بیفزاید. این در حالی است که براساس آخرین اطلاعات بانک جهانی سهم کشورهای اتحادیه پایاپای آسیا از کل تجارت جهانی در حدود سه و نیم درصد بوده است که با اضافه شدن کشورهای چین، روسیه و بلاروس این میزان به ۱۷ و سه‌دهم درصد خواهد رسید.

تفاهم دوجانبه با روسیه و چین مقام‌های دولت سیزدهم علاوه بر این در مواجهه با تحریم‌های آمریکایی و در روند حذف دلار، به سمت پیمان‌های

پولی دوجانبه با شرکای نزدیک کشور روی آورده‌اند. پیمان پولی دوجانبه یک کانال امن بانکی بین دو کشور و بدون درگیر شدن ارز ثالث است که در شرایط اعمال تحریم‌های بانکی می‌تواند به عنوان یک کانال امن و بدون ارتباط با نظام‌های مالی تحت کنترل غرب عمل کند. این اقدامی است که ایران از سال گذشته در روند مبادلات اقتصادی با شرکای بزرگ خود همچون روسیه و چین دنبال کرده است. در این راستا ایران به دنبال ایجاد یک نرخ مبادله و ارزش‌گذاری بین ریال و دلار است که باعث تشویق مشتریان نفت و گاز به استفاده از ریال یا طلا شود. اخیراً وبگاه «نیوآندین اکسپرس» هم خبر داده که این اتحادیه در تجارت خارجی کشورها با یکدیگر افزایش یابد. دولت از سال گذشته یک پیام‌رسان اختصاصی برای مبادله پیام‌های بانکی بین اعضای اتحادیه پایاپای طراحی و در اجلاس سال گذشته مطرح کرد که در این مدت در کمیسیون‌ها و کمیته‌های تخصصی بررسی شده و اعضای این اتحادیه بر لزوم جایگزینی یک پیام‌رسان اختصاصی بین اعضا و جایگزینی آن به‌جای سوئیفت تأکید کردند. همچنین نوع بخشی به سید ارزی اتحادیه با استفاده از ارزهای محلی کشورهای عضو و سایر ارزها از دیگر پیشنهاداتی بود که از سوی دولت ارائه شده است؛ امری که می‌تواند به تشویق دلارزدایی در مبادلات تجاری، حفظ و نگهداری هرچه بیشتر ذخایر مطلوب ارزی اعضا و نیز ایجاد یک چهارچوب مؤثر برای تسویه تعهدات بین آنها کمک کند.

تفاهم دوجانبه با روسیه و چین

مقام‌های دولت سیزدهم علاوه بر این در مواجهه با تحریم‌های آمریکایی و در روند حذف دلار، به سمت پیمان‌های

۳

یکی از وعده‌های مهمی که سید ابراهیم رئیسی در عرصه سیاست خارجی پس از تنفیذ ریاست جمهوری‌اش از سوی مقام معظم رهبری مطرح کرد، تلاش برای بازگرداندن اموال کشور بود که در بسیاری از کشورها به بهانه تحریم‌های اقتصادی مسدود شده و مقام‌های این کشورها از بازگرداندن آن به ایران رویگردان بودند. رئیسی در همان آغاز با اشاره به پول‌های بلوکه شده، تأکید کرده بود که بازگرداندن این اموال باید به صورت فوری در دستور کار دستگاه‌های مربوطه قرار گرفته و با جدیت دنبال شود. پس از آن نیز رازینی‌های تلفنی رئیس‌جمهور با برخی همتایان خارجی با هدف گشایش در پول‌های بلوکه شده ایران آغاز شد که مقدمه خوبی برای پدیدار شدن گشایش‌هایی در تحقق این هدف بود.

انگلیسی‌ها در نوبت!

در پی این تلاش‌ها بود که در کمتر از ۱۰۰ روز پس از آغاز دولت سیزدهم، خبر در دسترس قرار گرفتن بیش از ۳،۵ میلیارد دلار از منابع مسدود شده ایران در یکی از کشورها اعلام شد؛ رویدادی که پس از آن با پرداخت یکی از بدهی‌های تاریخی بریتانیا به ایران ادامه یافت. این مورد به بدهی ۴۲۰ میلیون دلاری انگلیس بازمی‌گشت که به مدت بیش از چهار دهه از سوی این کشور بلوکه شده بود و با وجود محکومیت بین‌المللی، از تسویه آن طفره می‌رفت. ایران در سال‌های دهه ۷۰ میلادی ۶۵۰ میلیون پوند برای خرید هزار و ۵۰۰ تانک چیفتن به انگلیس پیش‌پرداخت کرده و انگلیس تا وقوع انقلاب اسلامی، ۱۸۵ تانک به ایران تحویل داد، اما پس از انقلاب تعدادی از تانک‌ها را به دشمن در حال جنگ با ایران یعنی عراق فروخت و مابقی پول را نیز تاکنون پرداخت نکرد. این

بدقولی انگلیس ادامه داشت تا اینکه «لیز تراس»، وزیر خارجه وقت انگلیس اسفند سال ۱۴۰۰ اعلام کرد که لندن همچنین همان‌طور که وعده داده بود، بدهی خود به ایران را تسویه کرده است.

بدهی صفر عراق

تلاش‌های کارشناسان آمریکا در مسیر پرداخت بدهی‌های عراق به ایران یکی از دلایلی بود که در ماه‌های اخیر به بروز وقفه در انجام تبادل مالی میان تهران و بغداد به عنوان و متحد نزدیک منطقه‌ای انجامیده بود. آمریکا با وجود تعهد عراق به پرداخت مستمر و بدون وقفه بدهی‌های ایران، با مناعت از رسیدن پول خرید گاز ایران سبب تهران، از حره تحریم ایران به عنوان سلاجی علیه عراق و مردمش استفاده می‌کرد؛ امری که سبب شد ایران و عراق هر دو در راستای منافع خود گام‌هایی بردارند. در امتداد این تلاش‌ها بود که سخنگوی وزارت خارجه آمریکا روز ۲۳ خرداد گزارش‌ها درباره آزادسازی دو میلیارد و ۷۶۰ میلیون دلار از دارایی‌های مسدود شده ایران در عراق را تأیید کرد. در پی این خبر رئیس‌اتاق بازرگانی مشترک ایران و عراق نیز با تأیید خبر آزادسازی بخشی از منابع مالی مسدود شده کشور گفت که «حدود ۲ میلیارد دلار از منابع ایران در عراق آزاد شده و برای تأمین ارز مورد نیاز حجاج و خرید کالاهای اساسی تخصیص یافته است.» این چنین بود که مجید چگنی، معاون وزیر نفت ایران در امور گاز هم تیرماه گذشته اعلام کرد که بدهی عراق بابت خرید گاز از ایران «صفر» شده است.

فعال شدن ظرفیت حقوقی برای بدهی «سئول»

بخش عمده‌ای از اموالی که دولت سیزدهم برای آزادسازی آن، همه

اهرم دیپلماتیک در خدمت بازگرداندن اموال

ظرفیت‌های سیاسی و حقوقی خود را به کار گرفته است، به بدهی‌های گره‌جویی بازمی‌گردد. روند پرمابجاری پول‌های بلوکه شده ایران در دو بانک تجاری کره (ووری بانک و بانک صنعتی کره) از سال ۲۰۱۸ یعنی پس از خروج دولت پیشین آمریکا از برجام آغاز شد. این ۷ میلیارد دلار بدهی برای واردات نفت کره از ایران به عنوان بزرگترین مقدار پول مسدود شده ایران در یک کشور خارجی شناخته می‌شود. کره جنوبی پیش از تحریم‌ها یکی از بزرگترین خریداران نفت خام ایران در آسیا بود و شرکت‌های نفتی کره هزینه واردات نفت خود را به «وون» کره از طریق حساب بانک مرکزی ایران در سئول پرداخت می‌کردند سپس بانک مرکزی ایران مبالغ پرداختی به صادرکنندگان مرتبط با ایران داشته‌اند. در پی عدم تغییر سیاست‌های «سئول» در قبال آزادسازی پول‌های بلوکه شده ایران، دولت سیزدهم به موازات پیگیری دیپلماتیک، اخیراً ظرفیت‌های حقوقی را نیز برای بازگرداندن اموال خود فعال کرده است. چنان که رئیس‌جمهور چند روز پیش از ارسال لایحه ارجاع اختلاف بین بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری کره به داوری خبر داد؛ امری که می‌تواند ابزار قانونی مهمی در دست دولت باشد تا اقدامات حقوقی در سطح بین‌المللی را برای استرداد حق و حقوق کشور ترتیب دهد.